

Nikolina Belošević
povjesničarka umjetnosti
asistentica na Odsjeku za povijest
umjetnosti Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Rijeci

Predromanička kamena liturgijska
skulptura na području Pulske biskupije

doktorska disertacija
mentorica: dr. sc. Marina Vicolja Matijašić,
red. prof.
komentor: dr. sc. Pavuša Vežić, red. prof.
u miru

Disertacija je obranjena 12. veljače 2019. na
Sveučilište u Zadru, pred povjerenstvom:
dr. sc. Vladimir P. Goss, prof. emer.
(predsjednik)
dr. sc. Maja Petrinec, zn. savj.
dr. sc. Marina Vicolja Matijašić, red. prof.

SAŽETAK

Uvid u stanje istraženosti predromaničke kamene liturgijske skulpture Istre nametnuo je potrebu za revidiranjem starijih teza te za cjelovitom analizom ulomaka, ponajprije s južnog dijela poluotoka, odnosno područja koje je u ranom srednjem vijeku pripadalo Pulske biskupiji. Ti ulomci predstavljaju kvantitativno najveći segment ukupnog istarskog korpusa ranosrednjovjekovne skulpture pa je jedan od osnovnih ciljeva disertacije bila izrada sveobuhvatnog kataloga relevantnih ulomaka kamene liturgijske skulpture toga dijela poluotoka. S obzirom na količinu i heterogenost fragmenata te kontekst njihova nastanka unutar mediteranskoga kruga utjecaja, uz katalošku je obradu provedena detaljna interpretacija skulpture s posebnim fokusom na njenu provenijenciju, slijedeći komparativnu analizu i bliske primjere s drugih prostora. Analizom likovno-morfoloških, ikonografskih i tehničko-izvedbenih osobina, interpretacijom i komparacijom reljefno ukrašenih dijelova liturgijske skulpture te uočavanjem elemenata

sličnosti, odnosno „rukopisnih” karakteristika pojedinih klesara, izdvojeno je i imenovano šest radioničkih krugova čijim su djelima opremane crkve južnog dijela poluotoka u razdoblju između zadnje četvrtine 8. i kraja 9. stoljeća. Grupiranjem fragmenata skulpture u koherentne radioničke skupine pružen je uvid u promjene formalnog i ikonografskog vokabulara tijekom razmatranog razdoblja, identificirane su migracije predložaka, ideja i majstora, kao i transmisija karakterističnoga izričaja na druga područja. Opsežnim arhivskim i povijesnim istraživanjem političkih, crkvenih, demografskih i gospodarskih prilika vremena određena su moguća ishodišta i utvrđeni smjerovi prodora predromaničkih stilskih utjecaja u južnu Istru, pa je uz ranije utvrđenu liniju od sjevera prema jugu, pri čemu je vodeća uloga pripisana karolinškom prodoru, utvrđena i druga, istovremena i jednako utjecajna struja kojoj su nosioci naručitelji vezani uz bizantsku sferu, a koja je vodila prekomorskim putem od Veneta, preko Pule, prema središtu poluotoka. U tom je kontekstu redefinirana i uloga bizantskih urbanih središta, naročito Pule, u prihvaćanju novog likovnog jezika, ali i očuvanju tradicionalnih obrtničkih vještina te formiranju klesara koji su kasnije djelovali na okolnim područjima.

Skulptura obuhvaćena istraživanjem i detaljnom kataloškom obradom potječe sa šezdeset lokaliteta, a razvrstana je u četiri veće prostorne cjeline. Prva obuhvaća grad Pulu i područje neposredno uz srednjovjekovne gradske zidine, dok se preostala tri područja okvirno poklapaju s granicama današnjih dekanata: Pulske, Vodnjanske i Rovinjske. Broj lokaliteta unutar navedenih poglavlja varira ovisno o njihovu značaju i količini pronađenih ulomaka skulpture. Za svaki je lokalitet sastavljen kratak opis trenutnog stanja i povijesnih faza transformacije (ukoliko ih je bilo), donosi se pregled relevantne literature, a u nastavku se kataloški dokumentiraju, interpretiraju te stilski analiziraju i tehnički definiraju ulomci pripadajuće skulpture. x